

Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları: Merkez-Çevre Yaklaşımı *

2016, Vol. 2016 (2) 17–33
DOI: 25.1234/0123456789
www.ejoir.org

Emre İŞERİ

*Yaşar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doç. Dr.,
emre.iseri@yasar.edu.tr*

Nevra ESENTÜRK

*Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yrd. Doç. Dr.,
nesenturk@yalova.edu.tr*

Özet

Dünya’da Uluslararası İlişkiler disiplininin yapısını merkez-çevre ilişkileri şekillendirmekte, bu durum ise disiplinin çevresinde kalan Türkiye’deki akademisyenleri kendi bölgelerine yönelik çalışmalar yapmaya yönlendirmektedir. Bu varsayımdan hareketle çalışma, Türkiye’deki akademisyenlerin bölgesel çalışmalar dergilerindeki yayınlarını mercek altına almakta ve ilgili yayınlarının ne tür Uluslararası İlişkiler disiplini bilgisini ürettiği sorusuna cevap aramaktadır. İlgili soruya cevap vermek için örneklem şu şekilde belirlenmiştir: 2009-2015 tarihlerinde SSCI kapsamında endekslenen Avrupa (*Journal of Balkan and Near Eastern Studies* ve *Southeast European and Black Sea Studies*) ve Ortadoğu (*Middle Eastern Journal* ve *Mediterranean Politics*) bölgeleriyle ilgili çalışmalara yer veren dergilerde yayınlanan Türkiye adresli makalelerdir. Daha sonra ilgili makaleler içerik analiziyle çeşitli ölçütler göz önünde bulundurularak – epistemoloji, yöntem, odak, alınan atıf-mercek altına alınmaktadır. Sonuçta ise, bölge çalışmaları adı altında yapılan Uluslararası İlişkiler çalışmalarının birçoğunun – salt Türkiye vaka çalışması olmasının yanı sıra ilgili yayınlara yapılan atıfların çoğunun Türkiye’den yapılmış olduğuna dayanarak- “Bölgeyi Dünya’ya anlatmak” yerine “Türkiye’yi Türkiye’ye” anlatmaktan ibaret olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu sorunun çözümü için makale, Uluslararası İlişkiler çalışmalarında çoklu vaka çalışmaları ve yöntemsel çeşitlilik önermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Merkez-Çevre, Uluslararası İlişkiler Disiplini, Bölge Çalışmaları, Türkiye*

Abstract

The basic structure of International Relations discipline is shaped upon centre-periphery relations in the world, which inspires Turkish academics staying at the periphery to focus on regional studies in their neighbourhood. Depending on these assumptions, the publications of Turkish academics on regional studies are put under investigation in this study, with the research question about which type of information about International Relations discipline is produced in the related academic publications. The question is answered based on this sample: the articles addressed “Turkey” in the academic journals indexed by SSCI, upon the regions of Europe (*Journal of Balkan and Near Eastern Studies* and *Southeast European and Black Sea Studies*) and the Middle

East (*Middle Eastern Journal and Mediterranean Politics*) between the period of 2009-2015. The related articles, then, are examined according to various criteria such as the epistemology, methodology, focus and the references. It is concluded that many International Relations studies made under regional politics, which have examined Turkey as single case and got their citations predominantly from Turkish addresses, can only narrate the state of play about “Turkey to Turkey” rather than “the region to the world”.

Keywords: Centre-periphery, International Relations Discipline, Regional Studies, Turkey

Giriş

“Uluslararası ilişkiler” kavramı, hem bir olgu hem de bir akademik yapılanma veya disiplin anlamında kullanılmaktadır. Bir olgu olarak “uluslararası ilişkiler”, genel kabul olarak uluslararası sistemin doğuşunu simgeleyen modern egemen devletlerin ortaya çıktığı “1648 tarihli Westphalia Barışı”ⁱ sonrası gelişmeleri konu edinir. Diğer taraftan, Q. Wright “Uluslararası İlişkiler” (Uİ) disiplini ile şu unsurları ön plana çıkarmaktadır: 1) Yazarların bir bütünlüğe sahip bir alanın varlığının bilincinde olması 2) Alanın çalışma konusunun kapsamının ve onu diğer alanlardan ayıran sınırlarının belirlenmiş olması 3) Alanın organizasyonu 4) Alt bölümleri ve yöntemleri üzerine belirli bir uzlaşma 5) Alanda uzman olan kişilerin ve uzmanlık kriterlerinin herkes tarafından belirli ölçüde kabulü (Aktaran Mehmetçik, 2014: 244-245). Her ne kadar Q.Wright’ın önerdiği unsurlar hali hazırda tam anlamıyla yerine getirilememiş olsa bile, bir disiplin anlamındaki Uİ bahsi edilen dönemdeki gelişmeleri açıklamak/anlamak için yapılan araştırmaların/çalışmaların oluşturulduğu bilimsel/akademik evreni betimlemektedir. Bir diğer ifadeyle, “uluslararası ilişkiler” (ui) diplomatların, bürokratların ve sivil toplumun alanıdır, olguların pratik/somut boyutudur. Öbür taraftan, bir akademik disiplin/bilimsel faaliyet anlamındaki Uİ ise akademisyenlerin/entelektüellerin/uzmanların ürettikleri kavramsal/teorik bilgileri ihtiva eder. Bu soyut alan, hiç şüphesiz, somut/ampirik gelişmelerden bağımsız değildir (Gözen, 2014: 11-15). Bu süreçteki temel amaç, Gözen’in ifadesiyle, “ampirik dünya ile soyut dünyayı, pratik ile teoriyi bütünleştirebilmektir” (Gözen, 2014: 15).

İlgili ayrım ilk etapta önemsiz gibi gözükse dahi Türkiye’de Uİ disiplini altında yapılan çalışmaların ne tür Uİ bilgisi ürettiğinin ötesinde dünyadaki yerinin saptanması noktasında önem taşımaktadır. Bu noktada- 30 Haziran 2005 tarihli Ortadoğu Teknik Üniversitesi’ndeki “Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi” paneli tutanaklarında geçtiği şekliyle- Wolfange Picolli’nin, biraz abartılı olarak sorduğu şu çarpıcı sorusu üzerinde düşünmekte fayda vardır: “Türkiye’de Uİ topluluğu hakkında bir soru sormak istiyorum. *Türk akademisyenlerin %80-90’ı Türkiye üzerine çalışıyor. Bunun sebebi nedir?*” (Panel Tutanakları, *Uluslararası İlişkiler*, Yaz 2005:144). Hiç şüphesiz, üretilen Uİ disiplini bilgisinin niteliğini belirleyen tek unsur ilgili çalışmaların odağı değildir. Belki bundan daha önemlisi üretilen “bilimsel” bilginin nasıl üretildiği, yani ağırlıklı olarak hangi bilim felsefesi ışığındaki kuram ve yöntemlerin kullanılmakta olduğudur.ⁱⁱ İşte bu iki husus, çalışılan konuların odağı ve kullanılan kuram/yöntemler, Türkiye’den üretilen Uİ bilgisinin, Bilgin’in (2005) ortaya koyduğu gibi, disiplinin “merkez-çevre yapısının” neresinde yer aldığını belirlememize imkân verecektir.

Yukarıdaki tartışmalar ışığında bu çalışma Türkiye’deki Uİ çalışılmalarının “merkez-çevre” olarak yapılmış bilgi üretim sürecine nasıl dâhil olduğu sorusuna cevap aramaktadır. Çalışma, daha somut bir diğer ifadeyle, Türkiye’den Uİ disiplini altında yapılan bölge çalışmalarının “merkez-çevre” olarak kurgulanmış disiplinin bilgi üretim sürecine ne oranda/türde katkı yapmakta olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın akışı şu şekildedir: Birinci kısımda Uİ disiplininin “merkez-çevre” yapısının bilgi üretim sürecinde nasıl bir iş bölümü öngördüğü irdelenecektir. İkinci kısımda ise disiplinin çevresinde yer alan Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler çalışmaları masaya yatırılacaktır. Üçüncü kısımda ise, kullanılan içerik analizi yönteminden bahsedilecek, hangi dergilerin neden seçildiğinin açıklanmasının yanında makalelerin nasıl inceleneceği açıklanacaktır. Bunu yapmak için ise disiplinin çevresinde yer alması nedeniyle merkezde üretilen kuram/kavramları kendi bölgesinde test etmesi yönünde ampirik bilgi üretmesi beklenen Türkiye’deki akademisyenlerin seçilen Avrupa (*Journal of Balkan and Near Eastern Studies* ve *Southeast European and Black Sea Studies*) ve Ortadoğu’ya ilişkin dergilerdeki (*Middle East Policy* ve *Mediterranean Politics*) makaleleri içerik analiziyle (kapsam, epistemoloji, yöntem, alınan atıf) mercek altına alınacaktır. Çalışmanın dördüncü kısmında ise elde edilen veriler ışığında Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler akademisyenlerinin bölge çalışmalarına ilişkin ürettiği bilginin çevredeki yeri tartışılacaktır. Elde edilen veriler doğrultusunda, Türkiye’deki Uluslararası İlişkilerin çalışmalarının çevrenin çevresinde kalmış olduğu tespitinde bulunulup, bunu aşmak için öneriler getirilecektir.

1. Amerika Merkezli Uluslararası İlişkiler Disiplinin Bilgisi Üretimi: Merkez-Çevre

Stanley Hoffmann, 1977 yılında yayımlandığı ve yankı uyandırmış olan makalesinde, Uluslararası İlişkiler disiplininin “bir Amerikan Sosyal Bilimi” olarak geliştiğinden bahseder. Hoffmann’a göre bunun nedeni; Amerika’nın küresel güç rolüne soyunduğu İkinci Dünya Savaşı sonrasında Uluslararası İlişkilerin ilk defa Amerika’da “bilimsel” olarak çalışılmaya başlamış olması, yani “Sosyal Bilim” olarak aynı ülkede gelişmekte olmasıdır (Hoffmann, 1977). Büyük güçler, diğerleriyle kıyaslanınca, küresel meselelerle ilgili düşünmeye daha fazla vakit ayıracağından dolayı Hoffman’ın Uluslararası İlişkilerin “bir Amerikan Sosyal Bilimi” olduğu tespitinin bir temeli olduğu açıktır.

Amerika’nın Uluslararası İlişkiler disiplinindeki egemenliği görüşünü, Karl Holsti’nin (1985) disiplinin durumuna ilişkin araştırma sonuçları da teyit etmiştir. Ona göre, disiplinde öne çıkan yazın daha çok Amerika ve Büyük Britanya’dan akademisyenler tarafından üretilmiştir. Özetle, disiplinde “Amerikan-İngiliz entelektüel müşterekliği” mevcuttur (Holsti,1985: 103). İlgili çalışmalara verilen atıfları incelediğinde ise Holsti (1985: 128), aslında bu entelektüel müşterekliğin %74,1 gibi bir oranla Amerika’nın egemenliğinden ibaret olduğu sonucuna varmıştır. Bu veriler ışığında Holsti şu neticeye varmıştır: Uluslararası İlişkiler akademisyenleri “salt Amerikan görüş, kuramsal oluşum, paradigma ve veri setine dayanmaktadır... Bu yönelim artarak devam etmektedir” (Holsti, 1985: 128).

Peki, 1985'ten günümüze Uluslararası İlişkiler disiplinindeki Amerikan egemenliğinde bir değişiklik meydana gelmemiş midir? Hiç şüphesiz, ilgili zaman zarfında dünyanın geri kalanında Uluslararası İlişkiler disiplininde ilerlemeler kaydedilmiştir. Özellikle Avrupa'da ortaya çıkan kuramlar/ekoller yoluyla gerek ontoloji, gerekse de epistemoloji ve yöntem zeminlerinde farklı duruşlar ve “bilimsellik” anlayışları ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, Uluslararası İlişkiler nasıl “bilimsel” çalışılır sorusuna verilen cevaplar giderek çeşitlenmiştir (Bilgin, 2005: 6). Kıta Avrupası'ndaki disipline ilişkin bu ilerleme/çeşitlenmeye rağmen, Amerika'nın, hem yayın sayısı (ve aldıkları atıf) hem de kullanılan egemen yaklaşımlara (davranışsalcı/rasyonalist/realist) bakıldığında, Uİ'deki egemenliği devam etmektedir (Waever, 1988; Smith, 2000; Jarvis ve Crawford, 2001; Smith, 2002; Bilgin, 2005).

İlgili tartışmaya son dönem bir katkı ise Harvard akademisyenlerinden Stephen Walt'dan (2011) gelmiştir. Foreign Policy dergisindeki yazısında Walt, Hoffman'a referansla, Uluslararası İlişkilerin halen Amerikan Sosyal Bilimi olup olmadığı sorusunu işlemekte ve ismini vermediği meslektaşının şu iddiasını dillendirmektedir: Anglo-Sakson dünya dışında hemen hiç birinci sınıf (world-class) dış politika entelektüeli yoktur. Hiç şüphesiz Walt'un burada kastettiği Anglo-Sakson dünya dışında zeki kişilerin olmadığı değildir. Burada bahsedilen, Kuzey Amerika ve İngiltere dışından çok az kişinin Dışişlerine ilişkin yayınları küresel ilgi ve tartışma nesnesi haline gelmiştir. Diğer bir deyişle, Samuel Huntington'un “Medeniyetler Çatışması” veya Joseph Nye'nin “yumuşak güç” kavramı üzerine yapmış olduğu çalışmaların kalibresinde Almanca, Japonca, Rusça, Çince, Hintçe hiçbir çalışma mevcut değildir. Bu noktada Walt, Anglo-Sakson dünya dışında iyi Uluslararası İlişkiler akademisyenlerinin olmadığını önermemekte, hatta örnek olarak kıta Avrupasından Ole Waer, Thomas Risse gibi disiplinin önde gelen isimlerini zikretmektedir. Walt, Okyanus'un öbür yakasında belli dönemlerde geniş ilgi uyandıran Kishore Mahbubani Tariq Ramadan ve Jurgen Habermas gibi “kamu entelektüellerinin” de varlığının farkında olduğunu altını çizmektedir. Walt'un asıl ifade etmek istediği, küresel meselelere ilişkin “büyük fikirlerin”, kıta Avrupası dâhil olmak üzere, Atlantik eksenini dışında pek ortaya çıkmamış olmasıdır. Walt, “büyük fikirlerden” ne anlamakta olduğunu ise şöyle açıklamaktadır: “kısa süre içerisinde ulusal sınırları aşan tartışmaları tetikleyen, küresel konuşmaların temel unsurunu teşkil eden fikirler ve savlardır” (Walt, 2011). Bu anormalliği Walt iki unsura dayanarak açıklamaktadır:

1) Hoffman'ın orijinal açıklaması: Büyük güçler, diğerleriyle kıyaslanınca, küresel meselelerle ilgili düşünmeye daha fazla vakit ayırmakta, yükselişte olan diğer güçlerin davranışlarını yakından gözlemektedirler. İngiltere'nin yüzyıllardır dünyada önemli bir güç olduğu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin altmış yıldan fazla bir süredir küresel olarak üstün bir konuma sahip olduğu göz önüne alındığında, Anglo-Sakson coğrafyasında dünya meselelerine yönelik üretilen bilginin görece fazlalığı şaşırtıcı olmamıştır.

2) Akademik topluluğun siyaseti ve sosyolojisi: Rusya, Çin veya Suudi Arabistan gibi otoriter toplumlarda sosyal bilimlere dair akademik tartışmalar hükümetlerin uygun gördüğü siyasi çerçevede içerisinde kalmaktadır. Bu otoriter ortam içerisinde ise pek fazla sayıda dünya-klasmanında sosyal

bilimcinin yetiş(e)meyeceği öngörülebilir. Öbür taraftan, Amerika, Kanada ve kısmen Britanya’da son derece rekabetçi akademik piyasalar vardır. Diğer coğrafyalardaki sadece birkaç büyük kurum ve kapı tutucunun (gate-keeper) varlığının aksine, Amerika’daki akademik dünya çok daha açıktır.

Walt’a göre işte bu iki unsur, Uluslararası İlişkiler disiplininin halen “Amerikan Sosyal Bilimi” olmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum, Uluslararası İlişkiler akademik dünyasında Dependencia okulunun ortaya koyduğu “merkez-çevre” ilişkilerine (Frank, 1966; Amin,1976; Cardoso ve Faletto, 1979) benzer hiyerarşik bir iş bölümünü beraberinde getirmektedir: Merkez’deki akademisyenler dünya siyasetine yönelik kuramsal bilgi üretilirken, Çevre’de yer alan akademisyenlere biçtikleri rol “alan uzmanları” olarak ampirik çalışma yapmaları yönündedir. Çevredeki akademisyenlerden ise merkezde üretilen kavramları/kuramları benimsemeleri beklenmekle birlikte, akademik çalışmalarında bunları sorgulamaları çoğu zaman teşvik edilmez (Bilgin ve Tanrıseven, 2009:176).

2. Türkiye, Çevre’nin Neresinde?

2003 yılında Quataert ve Sayari ortak makalelerinde genel olarak Türkiye çalışmaları konusunda şu tespiti yapmıştır: “Son yirmi yıl boyunca yapılmış olan araştırmalar sosyal ve beşeri bilimler alanlarında giderek artan kuramsal katkıların gerisinde kalmıştır... Ufku dar uzmanlar olarak kalamayız: Aramızda yer alan daha çok sayıda araştırmacının disiplininin bir üyesi olma önceliği olmalı, Türkiye çalışmaları uzmanı olmak ise ikinci sırada gelmeli” (Aktaran Somer, 2014: 579). Geçen bunca yılın ardından – konumuz olan Uluslararası İlişkiler disiplini özelinde – Türkiye’den yapılan çalışmaların seyrinde bir değişiklik olmuş mudur sorusu hala önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır.ⁱⁱⁱ

Yukarıda bahsedilen merkez-çevre yapısının dikte ettiği Uluslararası İlişkiler küresel bilgi üretim sürecinde Türkiye’deki akademisyenler kendilerine Çevre’de bir yer edinmişlerdir. Bunun en açık göstergesi, Uluslararası Sosyal Bilim Atfı (SSCI) indeksinde Türkiye adresli makalelerin sayısındaki artıştır; fakat bu yayınlar, Ramazan Gözen’in tespit ettiğine göre “disiplinin kuramsal gelişimine katkı yapmaktan ziyade, Türkiye iç-dış politikası sorunlarını, gelişmelerini ve olgularını analiz düzeyinde kalmıştır” (Gözen, 2014: 17).

Çeşitli Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) konferanslarında da Türk Uluslararası İlişkiler araştırmacıları arasında kurama olan ilginin azlığı dile getirilen bir konudur. Hatta, Türkiye’deki sınırlı sayıda Uluslararası İlişkiler disiplini altındaki çalışmalara yer veren SSCI dergiler arasındaki Uluslararası İlişkiler Dergisi (UID) editörü birçok bölge çalışmasının kavramsal çerçeve eksikliği sebebiyle reddedildiği bilgisini vermiştir. Editörün verdiği bu bilgiye paralel olarak, 2008 tarihli Türk Uluslararası İlişkiler çalışmalarına yönelik bir anket çalışması, ilgili topluluğun kuramla meşguliyetinin “karmaşık ve konforsuz” olarak değerlendirildiğini ortaya koymuştur (Aktaran Aydın ve Biltekin, 2016:6). 2013 tarihli UİK ve TRIP (*Teaching, Research and International Politics*) (Aydın ve Yazgan, 2013: 18) sonuçlarına göre, Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler çalışanları – ortalamanın üstünde bir oran olan - %89’la kuramsal bir yaklaşıma sahip olduklarını belirtmekle beraber sadece

%3 gibi sınırlı bir kesim “salt kuram”^{iv} (*pure theory*) çalışmakta olduğunu belirtmiştir. Yine aynı çalışma, Türk deneklerde, %4 düzeyinde olan küresel ortalamaya kıyasla, sıra dışı yüksek bir oran olan %22’yle “Uluslararası İlişkiler çalışmalarının tek bir paradigma ışığında yürütülmesi” gerektiğini belirtmiştir. Bu veriler ışığında, Aydın ve Biltekin (2006: 7-8) Türkiye’den Uluslararası İlişkiler Disiplini çalışmalarının araştırma tasarımının niteliğine ilişkin şu çıkarımda bulunmuşlardır: Belirli bir araştırma sorusu ışığında veri toplayıp uygun kuram arayışında olmaktan ziyade, daha çok eldeki kurama uygun-çoğunlukla hükümet kanallarından sağlanan-verilerin toplanmasıdır. Araştırmaların bu şekilde yapılıyor olması Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler disiplini çalışmalarını “avcı-toplayıcı” haline getirmektedir. Bir diğer ifadeyle, Türkiye’de Uluslararası İlişkiler araştırmaları adı altındaki çalışmalar bir ön kabul (*a priori*) savla yola başlayıp, seçmece bir şekilde ilgili savı onaylayan - test eden değil - verileri araştırmaya dahil ederken, onaylamayanları dışarıda bırakmaktadır. Türkiye’deki akademisyenler yerel disiplin dergilerinde (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Bilig, *New Perspectives on Turkey*) yayımlanan makalelerinde birbirlerine atıf yapmıyor olmakla birlikte daha çok Batı menşeli fikirlerle etkileşim halindedirler (Aydın ve Biltekin, 2016: 5). Bu bilgiyi Türkiye’den Uluslararası İlişkiler çalışanlarının %97 gibi yüksek bir oranda araştırmalarında “düzenli” olarak yabancı yayınlara dayanıyor oldukları beyanı da desteklemektedir (Aydın ve Yazgan 2013: 26). Bu bağlamda, Türkiye’den araştırmacıların çoğunun kendilerini belli Amerika ve/veya Avrupa okulları menşeli kuramlar üzerinden tanımlamaları şartırcı olmamıştır (Bilgin, 2005; Aydın ve Mathews, 2009; Yalçınkaya ve Efeğil, 2009; Aydın ve Yazgan, 2010). Türkiye’de disiplinin duayenlerinden Duygu Sezer’in (2005) de tespiti bu yöndedir: Her ne kadar farklı kuramsal yaklaşımlar benimsenmekte olsalar dahi Türkiye’deki birçok Uluslararası İlişkiler çalışmanı aşağı yukarı aynı veri toplama, sunum ve veri analizi aktivitesi içerisindedir. Bu durum Türk Uluslararası İlişkiler topluluğu tarafından üretilen çalışmaların birbirlerine çok benzemesine, hatta birbirlerinin tekrarı olmasına sebebiyet vermektedir (Sezer, 2005). Başka bir makalede ise, Türkiye’den Uluslararası İlişkiler çalışmalarının ağırlıklı tarihsel yöntemlere başvurmakta olduğunu ve olayların kronolojik betimlemesini içerdiği tespitinde bulunulmuştur (Aydın, Kurubaş ve Özdemir, 2015).

Türkiye’deki araştırmacıların epistemoloji tercihlerine bakıldığında ise %40’lık kesimin pozitivist yaklaşımı benimsediği görülürken, diğer yaklaşımların oranı ise %60’dır. Karşılaştırma yapılacak olursa, Türkiye’den farklı olarak, merkez ve çevre ülkelerde bu oran biraz daha yüksektir (Tablo 1).

Tablo kısaltma notu: Merkez (MRK) ülkeler grubunda şu ülkeler yer almaktadır; Amerika (ABD), Kanada (KA), Birleşik Krallık (BK), Fransa (FRA), İrlanda (İRL), Avustralya (AVU), Yeni Zelanda (YZ), İsveç (İSV), Danimarka (DAN), Finlandiya (FİN), Norveç (NOR). Çevre (ÇEV) grubunda yer alan ülkeler şunlardır; Arjantin (ARJ), Brezilya (BRE), İsrail (İSR), Singapur (SİN), Hong Kong (HK), Kolombiya (KOL), Meksika (MEK). Bütüncül bölgesel veri sağlanması için Avrupa (AVR), Güneydoğu Asya (GDA), Latin Amerika (LA), Kuzey Amerika (KA), İskandinav Ülkeleri (İÜ). Tabloda tüm ülkeleri ifade etmek için 'TÜM' ifadesi kullanılmıştır.

Aydınlı ve Biltekin'in (2016: 8) SSCI'da taranan dört Türkiye odaklı Uluslararası İlişkiler dergisi (Bilig, *Turkish Studies*, Uluslararası İlişkiler ve *New Perspectives on Turkey*) üzerine yapmış olduğu inceleme yukarıda bahsedilen yöntem konusundaki verileri doğrular niteliktedir. Yazarların vardıkları sonuçlara göre, toplam 251 uluslararası ilişkiler makalesinin %82'si niteliksel yöntemlere dayanmıştır. Bu veriyi Amerika'da önde gelen verilerle karşılaştırdığımızda (Maliniak ve diğ., 2001) Türkiye odaklı dergilerdeki çalışmaların yöntemsel çeşitlilik ve niceliksel yöntem konusunda bir hayli geride olduğu söylenebilir (Tablo 3-4).

Tablo 3: Türkiye odaklı akademisyenlerin makalelerindeki yöntem tercihleri (Aydınlı ve Biltekin, 2016: 8)

Makaleler	Niceliksel	Formel Kuram	Meta-Kuramsal	Niteliksel	Diğer
Sayı	16	12	28	207	1
Oran	6,4	4,8	11,2	82,5	0,4

Tablo 4: Amerika'daki dergilerdeki makalelerin yöntem tercihleri (Maliniak ve diğ., 2011)

Makaleler	Niceliksel	Formel Kuram	Meta-Kuramsal	Niteliksel+betimsel	Diğer
Sayı	2,955	1,116	1,405	4,432	767
Oran	32,7	12,4	15,6	49,1	8,5

Türkiye'deki araştırmacıları %51'lik kesimi – dünya ortalaması %26 – teorik olmayan uygulamaya ve/veya ampirik çalışmalar yapmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5: Araştırmalarınız sadece teori odaklı mıdır, yoksa uygulamaya mı yöneliktir? (Aydın ve Yazgan, 2013: 24)

%	TR	TÜM	MRK	ÇEV	KA	AVR	GDA	İÜ	LA	İSR	GA
Öncelikle teori odaklı	7	58	65	56	64	60	61	73	55	62	64
Her ikisi de, ancak uygulamadan çok teori odaklı	40	17	12	23	14	14	12	9	30	12	16
Her ikisi de eşit	9	15	13	13	15	15	15	13	8	23	12
Her ikisi de, ancak teoriden çok uygulamaya yönelik	4	4	4	2	3	5	4	3	3	4	0
Öncelikle uygulamaya yönelik	3	3	4	3	2	4	8	2	2	0	4

Tablo kısaltma notu: Merkez (MRK) ülkeler grubunda şu ülkeler yer almaktadır; Amerika (ABD), Kanada (KA), Birleşik Krallık (BK), Fransa (FRA), İrlanda (İRL), Avustralya (AVU), Yeni Zelanda (YZ), İsveç (İSV), Danimarka (DAN), Finlandiya (FİN), Norveç (NOR). Çevre (ÇEV) grubunda yer alan ülkeler şunlardır; Arjantin (ARJ), Brezilya (BRE), İsrail (İSR), Singapur (SİN), Hong Kong (HK), Kolombiya (KOL), Meksika (MEK). Bütüncül bölgesel veri sağlanması için Avrupa (AVR), Güneydoğu Asya (GDA), Latin Amerika (LA), Kuzey Amerika (KA), İskandinav Ülkeleri (İÜ). Tabloda tüm ülkeleri ifade etmek için ‘TÜM’ ifadesi kullanılmıştır.

Aynı paralelde, Bilgin ve Tanrısever (2009:174) Türkiye’deki Uluslararası İlişiler çalışmalarının “Dünyayı Türkiye’ye anlatmak” ve “Dünyaya Türkiye’yi anlatmak” şeklinde ikili hikâye örgüsü (*dual story-line*) olduğu tespitinde bulunmuşlardır. Yazarlar ayrıca bahsedilen bu ikili hikâye örgüsünün ötesine geçip disipline kuramsal düzeyde katkı yapan Türkiye’deki çalışmaların istisna olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Bunu ise Uluslararası İlişkiler disiplini üzerine Türkiye’de en uzun süredir İngilizce yayın yapan dergiler (*Turkish Yearbook of International Relations*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, *METU Studies in Development* ve *Dış Politika*) üzerine yapmış oldukları içerik analiziyle temellendirmişlerdir.

Uluslararası İlişkiler Disiplini bilgisinin merkez-çevre yapısının meydana getirdiği iş bölümünde çevrede yer alan Türkiye’deki akademisyenlerin kendi bölgeleri üzerine bilgi üretmek yönünde bir çaba içerisinde oldukları, “Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Akademisyenleri Eğitim, Araştırma ve Uluslararası Politika Anketi- 2011” ismiyle makaleye dönüştürülen çalışmada da teyit edilmiştir (Aydın ve Yazgan, 2013). İlgili anketin şu bulgusu dikkat çekicidir: “... temel çalışma alanını alan/bölge çalışmaları olarak tanımlayanların oranının *en yüksek olduğu* ülke %23 ile Türkiye’dir”

(Aydın ve Yazgan, 2013:15) [vurgu yazar tarafından]. Yine, aynı anketin çıktıklarına göre, Türkiye’den akademisyenlerin birincil alanını %13’le Türk Dış Politikası oluşturmakta, bunu %12’lik bir oranla Alan/Bölge Çalışmaları takip etmektedir (Aydın ve Yazgan, 2013: 18). Ayrıca, anket verileri uyarınca Türkiye’deki bölge çalışmalarına yoğunlaşan akademisyenler arasında % 22’yle en fazla Türkiye çalışıldığı, bu alanı %19’la Ortadoğu/Afrika ve %15’le Batı Avrupa’nın takip ettiği verisine ulaşılmıştır (Aydın ve Yazgan, 2013: 20).

Türkiye adresli çalışmaların disipline kuramsal katkıları tartışmaları bir yana bırakılacak olursa, akıllara şu sorular gelmektedir: Türk Dış Politikası’nın ardından en çok çalışılan bölgelere ilişkin (Ortadoğu/Afrika ve Avrupa) Türkiye’deki akademisyenler ne tür bilgi üretmektedir? Bahsedilen çalışmalar hakikaten bölgelerin bilgisini mi, yoksa Türkiye odaklı olarak ülkenin ilgili bölgelerle olan ilişkilerinin bilgisini mi üretmektedir? Hangi yöntem (niceliksel/niteliksel) daha çok tercih edilmektedir? İlgili çalışmalar Türkiye dışındaki çalışmalara ne oranda katkı sağlamıştır?

3. Yöntem

Yukarıda bahsedilen 2011 tarihli anketin de ortaya koyduğu üzere Türkiye’deki akademisyenler %88 gibi yüksek bir oranla makale (tek yazarlı, hakemli ve/veya SSCI dahil) yazımının kariyerlerinde ilerlemek için en önemli akademik ürün olduğu düşüncesindedirler. Bu noktada akademik makaleden ne anlaşılması gerektiğini açmak gerekmektedir. Eğer maksat uluslararası etkisi ölçülebilen ve birçok vakıf üniversitesinde yükseltme kriterlerinden olan tipte bir akademik makaleyse, o zaman burada anlaşılması gereken Uluslararası Sosyal Bilim Atıf (SSCI) endeksine dâhil dergilerdir. Bu bakımdan çalışma sadece SSCI dergilerdeki Türkiye adresli tam akademik makaleleri örnekleme dâhil etmektedir. Örnekleme dergilerin seçiminde ise *ISI Web of Science*’ın (WoS) sınıflandırması uyarınca, Uluslararası İlişkiler başlığının altında yer alan Ortadoğu’yla ilgili çalışmalara yer veren iki dergi belirlenmiştir: *Middle East Policy* ve *Mediterranean Politics*. İlgili dergilerle kıyaslanabilir Avrupa çalışmalarına yer veren dergilerin seçiminde ise TÜBİTAK’ın dergi puanlamasında yakın puanlara sahip şu iki dergi belirlenmiştir: *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* ve *South European and Black Sea Studies*.

İlgili dergilerde 2009-2015 döneminde Türkiye adresli yayımlanan makaleler içerik analizi yöntemiyle mercek altına alınmıştır. Belirlenen makalelerin ne kadarının ilgili bölgenin Uluslararası İlişkiler bilgisini, ne kadarının ise Türkiye odaklı ve/veya ülkenin ilgili bölgeyle ilişkilerini ele almakta olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Bu sorunun yanı sıra çalışma yayınların kullandığı yaklaşım (pozitivist^v veya anti/post-pozitivist^{vi}) ve yöntemin (nitel veya nicel) yanında aldığı atıfların hangi ülkeden (Türkiye veya Türkiye dışı) olduğuna ışık tutmayı amaçlamaktadır. Yayınlarla hangi ülkelerden atıf yapılmış olduğunun sorgulanmasının temel nedeni bir makalenin aldığı uluslararası atıf sayısı ile Uluslararası İlişkiler Disiplinine katkısı arasında olduğu varsayılan nedensellikten ileri gelmektedir.

4. Bulgular ve Tartışma

Yukarıda bahsedilen yöntem ışığında irdelenen Ortadoğu dergilerindeki bulgular Tablo 6-7’de ortaya konulmuştur. 2009-2015 döneminde *Middle East Policy* ve *Mediterranean Politics* dergilerinde Türkiye adresli toplam 33 makaleye ulaşılmıştır. İlgili makalelerden 27 tanesi Türkiye odaklıyken, sadece 6 tanesi bölge bilgisi üretme kaygısı taşımaktadır.

Tablo 6: İçerik Odak, Epistemoloji, Yöntem Dağılımı

İncelenen Toplam Makale	İçerik Odak Dağılımı		Makalelerin Epistemoloji		Makalelerin Yöntem Dağılımı	
	Türkiye Odaklı	Bölge Odaklı	Pozitivist	Anti/ Post –Pozitivist	Niteliksel	Niceliksel
33	27 (82%)	6 (%18)	25 (76 %)	8 (24%)	31 (%94)	2(%6)

Tablo 7: WoS’a göre atıf alınan ülkeler (kendine atıflar dışarıda bırakılarak)

Toplam	Makale Başına Atıf	Türkiye’den Atıf	Türkiye dışından Atıf
79	2,4	64 (%81)	15 (%19)

Çalışma kapsamında aynı yöntem doğrultusunda incelenen Avrupa odaklı dergilerden elde edilen bulgular ise tablo 8 ve 9’da gösterilmektedir. 2009-2015 döneminde bölgeyle ilgili olan *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* ve *South European and Black Sea Studies* dergilerinde Türkiye adresli toplam 76 makaleye ulaşılmıştır. Makalelerle yapılan içerik incelemesinde, 56 makalenin Türkiye odaklı çalışma üretirken, makalelerin 20 tanesinin, yaklaşık %26’lık kısmının bölge odaklı bilgi ürettiği görülmüştür.

Tablo 8: Avrupa bölgesine yönelik dergilerdeki Türkiye’den yayınların içerik odak, epistemoloji, yöntem dağılımı

İncelenen Toplam Makale	İçerik Odak Dağılımı		Makalelerin Epistemoloji		Makalelerin Yöntem Dağılımı	
	Türkiye Odaklı	Bölge Odaklı	Pozitivist	Anti/ Post –Pozitivist	Niteliksel	Niceliksel
76	56 (%74)	20 (%26)	69 (91%)	7 (9%)	66 (%87)	10 (%13)

Tablo 9: Avrupa bölgesi dergilerindeki Türkiye’den yayınların WoS’a göre atıf aldığı ülkeler (kendine atıflar dışarıda bırakılarak)

Toplam	Makale Başına Atıf	Türkiye’den Atıf	Türkiye dışından Atıf
108	1,4	83 (77%)	21 (23%)

Bu veri bize alan/bölge dergilerinde Türkiye’den üretilen dört çalışmadan sadece bir tanesinin bölgeye dair Uluslararası İlişkiler bilgisi ürettiğini, geri kalanının ise Türkiye üzerine tek-vaka çalışması yoluyla uluslararası ilişkilerin bilgisini üretmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Başka türlü ifade etmek gerekirse, merkez tarafından “alan uzmanlığı” beklenen Türkiye’deki akademisyenler, bu beklentileri salt kendi ülkelerinden vaka çalışması yoluyla uluslararası ilişkiler bilgisi sağlamak şeklinde yerine getirmektedirler.

Türkiye adresli çalışmaların Türkiye özelinde vaka çalışmaları yoluyla bölgeyi anlama çabası içerisinde olması bir sorun mudur? İlgili soruya verilebilecek en uygun yanıt, eğer ilgili çalışmalar Batı’da üretilmiş kuram/kavramları olduğu gibi alıp hiç eleştiri süzgecinden geçirmeden adapte ediliyor ise sorundur. Bu noktada, akıllara Robert Cox’un (1981) şu tespiti gelmektedir: “Bütün teoriler birileri ve bir amaç içindir.” Yani her bir teori, birilerinin çıkarları uyarınca belirleme amacı olduğu gündemin inşa edilmesi için konuşur. Cox’un bu eleştirel yaklaşımı ışığında düşünüldüğünde, yukarıda da bahsedildiği üzere, disiplinin bilgi üretimi ve kontrolü “merkez-çevre” şeklinde yapılmış sağlıklı bir iş bölümüyle işlemektedir. Merkez’in egemen olduğu Uluslararası İlişkiler disiplininin bilgi üretim sürecinin asimetrik yapısı içinde – Batı’lı olmayan Uluslararası İlişkiler teorisi yokluğunda^{vii} - teori/kavram üreten Merkez Uluslararası İlişkiler disiplininin -gündemi belirlemektedir (Aydınlı ve Mathews, 2008: 16). Bunun yanında, Uluslararası İlişkiler disiplinine yönlendirilen fiziki/beşeri kaynağın nasıl kullanılması gerektiğinin – Türkiye’nin de dâhil olduğu disiplinin çevresinde^{viii} - dikte edebilmesine imkân vermektedir (Aydınlı ve Mathews, 2008: 16).

Murat Somer ise Türkiye çalışmalarının Türkiye’nin “kritik-vaka”^{ix} çalışmaları olarak ele alınması durumunda “teori-tüketmek” yerine “teori-üretimine” katkı sağlayacağı tezini işlemektedir (Somer, 2014: 585): Bilim insanları çalışmalarını, karşılaştırmalara imkan verecek kritik vakalar şeklinde tasarımlarını durumunda diğerlerine ilgili çalışmadan hem ampirik hem de kuramsal düzeyde faydalanma imkanı vereceklerdir.

Ersel Aydınlı ve Gonca Biltekin ise Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler çalışmalarının kalitesinin artması yolunda, akademik tartışmalardan uzak parçalanmış bir topluluk görünümündeki, Türkiye’deki akademisyenlerin daha çok niceliksel yöntemlere başvurmaları gereğini vurgulamaktadır. Yazarlar, çalışmalarda daha çok niceliksel yöntemler kullanılması durumunda yöntemsel ve kavramsal açıklık sağlanacağı, bunun ise bilimsel ilerlemeye katkı sağlayacak olan verimli akademik tartışmaların zeminini sağlayacağını öngörmektedirler. Son kertede ise niceliksel yöntem kullanımı sadece yerel

değil, küresel ölçekte de akademik etkileşim ve işbirliklerini arttırmak yoluyla teorik buluşların önünü açacaktır (Aydınlı ve Biltekin, 2016: 17).

Türkiye'deki akademisyenlerin ilgili bölge dergilerindeki makalelere – kendilerine yaptıkları dışındaki- yapılan atıflara bakıldığında bunların daha çok Türkiye kaynaklı (%64) olduğu gözlenmiştir (Tablo 7). Bu durum daha önce bahsi geçen bir çalışmanın (Aydınlı ve Biltekin, 2016) Türkiye'den dergilerdeki yayınların (üçü Türkçe biri İngilizce olan SSCI'a dâhil Türkiye odaklı dergilerde) Türkiye'den akademisyenlere pek atıf yapmadığı bulgusuyla tezat içermektedir. Peki, bulgulardaki bu tezat nasıl açıklanabilir? Bu durumu Bilgin ve Tanrısever'e (2008) referansla şu şekilde açıklamak mümkün olabilir: Türkiye'deki Uİ disiplini dergileri daha çok “Dünya'yi Türkiye'ye anlatan” çalışmalara yer verirken, yurtdışındaki bölge dergilerinin ise “Türkiye'yi Dünya'ya” anlatan makalelere yer verme eğilimindedir. Bu bakımdan, yurtdışı bölge çalışmaları dergilerindeki Türkiye adresli makalelere yapılan atıfların ağırlıklı olarak yine Türkiye'den üretilen makaleler tarafından yapılıyor olması şaşırtıcı olmamıştır.

5. Sonuç

Bu çalışma, Dünya'da Uluslararası İlişkiler disiplininin yapısını merkez-çevre ilişkileri şekillendirmekte olduğu, bu durumun ise disiplinin çevresinde kalan Türkiye'deki akademisyenleri niteliksel bölgesel çalışmalara yönlendirdiği varsayımına dayanmaktadır. Bunun ışığında, çalışma Türkiye'den akademisyenlerin bölgesel çalışmalar dergilerindeki yayınlarını mercek altına almıştır, ilgili yayınların ne düzeyde Uİ disiplini bilgisini ürettiği sorusuna cevap aramıştır. SSCI kapsamında indekslenen Uİ disiplini alanındaki seçilmiş bölge dergilerinde yayımlanan Türkiye adresli makaleler içerik analiziyle çeşitli ölçütlere bakılarak – epistemoloji, yöntem, odak, alınan atıf- irdelenmiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere, Bilgin ve Tanrısever'in Türkiye'deki Uluslararası İlişkiler çalışmalarının “Dünya'yi Türkiye'ye anlatmak” ve “Dünya'ya Türkiye'yi anlatmak” şeklinde ikili hikâye örgüsü olduğu tespitinde bulunmuşlardır. Bunun aksine, çalışma Türkiye Uİ disiplini çalışmaları altında üretilmekte olan Ortadoğu ve Avrupa'ya ilişkin yayınların - ağırlıklı olarak salt Türkiye vaka çalışması olmasının yanı sıra ilgili yayınlara yapılan atıfların çoğunun Türkiye'den yapılmış olduğuna dayanarak- aslında üretilen Uİ disiplini bilgisinin “Türkiye'den hikâyeyi Türkiye'ye” anlatmaktan ibaret olduğu sonucuna varmıştır.

Bu sorunun çözümüne ilişkin bu çalışmanın yazarlarının Türkiye'den Uİ disiplini bilgisi üretme çabasındaki akademisyenlere üç önerisi vardır: 1) Kuram-Ampirik dengesi: Çalışmalarda Kuram/kavram-ampirik/uygulama dengesinin sağlanması gerekmektedir. Ağırlıklı olarak ampirik/uygulamaya yönelik yapılan çalışmaların küresel manada Uİ bilgisi üretmesi pek olası değildir. 2) Çeşitlilik: Uİ disiplininin güncel tartışmaları ışığında epistemoloji ve yöntem çeşitliliğine gidilmesi. Çalışmalarda daha çok anti-pozitivist ve/veya post-pozitivist epistemolojik yaklaşımlara yer verilmesi yerinde olacaktır. Yöntemsel olarak ise daha çok nicel çalışmaların – özellikle disiplin içerisinde kavramsal bütünlük sağlanması yolunda- yapılmasına ihtiyaç vardır. Yazında giderek

kendine yer bulmakta olan nitel-niceli bir araya getiren karma yöntemlere başvurulması bu hususta önemli bir adım olabilir. 3) Kritik ve çoklu vaka çalışmaları: Salt Türkiye üzerine yapılan vaka çalışmalarının daha çok kritik vaka çalışmaları şeklinde yapılması Uİ disiplininin kuram/kavram bilgisinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin de içinde yer alacağı çoklu vaka çalışmalarının yapılması da küresel manada Uİ disiplininin hem kuram/kavram hem de ampirik bilgisini arttıracaktır. Böylece, Türkiye'den akademisyenler, merkez-çevre ilişkilerinin şekillendirmiş olduğu Uİ disiplini bilgisi üretim sürecindeki görev dağılımında, kendilerini merkeze daha yakın bir yer edinebileceklerdir.

6. Referanslar

ⁱ 1648'in bir mitten ibaret olduğuna yönelik tartışmalar için bkz., Osiander (2001); Teschke (2003).

ⁱⁱ Uluslararası ilişkiler disiplinindeki bilimsellik ve yöntem tartışmaları için bkz.; Şatana, 2015: 11-33.

ⁱⁱⁱ İlk 40 Uluslararası İlişkiler dergisinde yayınlanmış olan Türkiye çalışmalarına bakıldığında, 1990-2001 yıllarındaki toplam 41 makaleye karşılık, 2002-2014 dönemdeki sayı 153'dür (Somer, 2014:581). Yaklaşık dört katlık bu yayın artışı, Uluslararası İlişkiler disiplini altındaki Türkiye çalışmalarının – giderek Türkiye örnek vaka çalışmaları üzerine yoğunlaşıyor olsa hali (Somer, 2014: 583)- dar uzmanlık ürünü olmanın ötesinde disipline kuramsal katkı sağlama noktasında yol kat etmiş olduğunu göstermektedir. Bir diğer ifadeyle, ilgili çalışmalar giderek merkeze daha yakın bir yere gelmeye başlamıştır.

^{iv} Salt kuram çalışmaları belli bir bölge veya alana referans vermeden birçok olguyu hesaba katan büyük kuramları (*grand theories*) ifade etmektedir.

^v Bir bilim felsefi olarak pozitivistimin üç unsuru vardır: 1) Bilimsel yöntemin tek bilgi kaynağı olduğu 2) Keskin olgu ve değer ayrımı 3) Geleneksel felsefeye ve dine karşı çıkış. Pozitivistlere göre bilginin iki kaynağı vardır: 1) Mantıksal çıkarım 2) Ampirik (deneysel- *empirical*). Herhangi bir çıkarımın anlamlı olması için doğrunun veya yanlışlığının, prensip olarak tecrübe yoluyla, ispat edilebilmesi gerekmektedir. Bilim, araştırmacının öznel kimliğinden bağımsız olarak, hakikati (*truth*) bilmenin yolu olduğu gibi neden-sonuç ilişkileri ekseninde işleyen evreni [ve sosyal dünyayı] yeterince bilmenin, genellemeler yapabilmenin yoludur. Pozitivistler, karmaşık olan gerçekliği basitleştirerek, değişkenler arası ilişkileri açıklamak amacıyla taşıdıkları için nesnel gerçeklik ön kabulünden hareket ederler. Bir diğer ifadeyle, aynı doğa bilimlerinde olduğu gibi, sosyal bağlamda da bilgi “oradadır”, tek yapılması gereken ona ampirik yöntemlerle ulaşılmasıdır. Gözlemler sonucunda değişkenler arasında var olduğu düşünülen ilişki (korelasyon) bir önerme haline, yani hipotez haline getirilir. İlgili hipotez test edilmesi sürecinde somut değişkenlerin uygun ölçekler yoluyla ölçülmesi gerekmektedir. Bundan dolayı veri toplamak için daha çok tercih edilen nicel yöntemlerdir. Yine de sayısal veri toplamının her zaman mümkün olmadığını kabul eden Arend Lijphart gibi kimi pozitivist sosyal bilimciler, nitel vaka analizlerinin de, bilimsel süreçlere dikkat edilmesi halinde, baş vurulması gerektiğini vurgulamışlardır (Griffits ve diğ., 2008: xii-xiii; Şatana, 2015:14). Uluslararası İlişkiler disiplinindeki Yeni-Gerçekçi ve Yeni-Liberal kuramlar pozitivist felsefeden beslenmiştir.

^{vi} Post-pozitivistim içinde birçok farklı kuramsal yaklaşımı (inşacılık, eleştirel kuram, feminizm, postmodernizm, normatif yaklaşımlar vs.) içeren 1970'li yılların sonundan itibaren giderek daha fazla küresel tartışmalara girdi sağlayan bir şemsiye kavramdır. İlgili kavram altındaki yaklaşımların ortak özelliği pozitivist felsefenin bir veya birden fazla unsuruna katılmıyor olmalarından ileri gelmektedirler (Griffits ve diğ., 2008: xii). Hepsinde ortak olan nokta pozitivistliğe yöneltilen şu eleştiridir; analiz nesnelere (devlet, devlet-dışı aktörler, vs.) araştırmacıdan bağımsız görmek gerçekçi değildir. Diğer bir ifadeyle, post-pozitivistler “özne-nesne” bağıntısını sorunsallaştırmış, araştırmacının özne, çalışanın nesne olduğu pozitivist yaklaşımları reddetmişlerdir. Buna göre, pozitivistlerin nesnel bilginin varlığı ön kabulünün aksine, sosyal bilimlerde araştırmacının ulaştığı bilginin hem öznesi hem de nesnesi konumundadır (Şatana, 2015:15-16). Uluslararası İlişkiler disiplini bağlamında post-pozitivistlerin en çarpıcı argümanlarından biri şudur: pozitivist felsefeye (Amerikan egemenliğindeki dünya siyaseti çalışan ilgili disiplinin kuramları, “kendi epistemolojilerini ontoloji yerine koyarak monolitik, tarih-ötesi

ve asosyal bir uluslararası fikri kurarlar” (Ülman ve diğ., 2011:15-41). Uluslararası İlişkiler kuramlarının Batı-merkezçiliğine eleştirel bakan akademik bir çalışma için bkz., Rumelili (2009).

^{vii} Son dönemde “neden Batılı olmayan bir Uluslararası İlişkiler teorisi yok?” sorusu daha çok sorulur olmuştur. Bu bağlamda, Çin ve Brezilya’nın başını çekmiş olduğu ülkeler, ulusal kültürel farklılıkları göz önüne alan, Uluslararası İlişkiler teorileri geliştirme çabaları belirmiştir. Bu noktada, Amitav Acharya ve Barry Buzan’ın editörlüğünde hazırlanmış olan “Batılı Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorileri: Asya ve Ötesinde Yaklaşımlar” (*Non-Western International Relations Theory: Perspectives on and beyond Asia*) isimli çalışmaya değinmek yerinde olacaktır. Uluslararası İlişkilerde bilimsel faaliyetin önde gelen konusunun teori olduğundan hareketle, yazarlar ilk olarak Martin Wight’ın 1966 tarihli “Neden Bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Yok?” (*Why is there no International Theory?*) (Wight,1966) isimli çalışmasını mercek altına alırlar. İlgili çalışmada Wight, çok katı pozitivist bir yaklaşımla, Uluslararası İlişkiler teorisi diye bile bunun sistematik olmayan, muğlak ve dar kapsamlı olduğu iddiasında bulunmaktadır. Acharya ve Buzan, Wight’ın bu katı pozitivist, rasyonel, materyalist ve niceliksel teori kriterlerinin ötesine geçerek daha inşacı post-pozitivist kuramları da içeren çoğulcu bir teori tasavvuruyla, bir çalışmanın teorik katkısının olup olmadığının tespitinde kullanılacak birbirinin önceli olmayan üç ölçekten bahsetmektedir: 1) Uluslararası İlişkiler topluluğunda bir teori olarak değerlendirilmesi 2) Uluslararası İlişkiler topluluğunda teori olarak nitelendirilmese dahi, üreten tarafından teori olarak tanımlanması 3) Kimin nasıl nitelendirdiğinden bağımsız olarak Uluslararası İlişkilere ilişkin sistemli bilgi üretmesi. Bu noktadan hareketle, Acharya ve Buzan, Batı dışında teori gelişmesine engel teşkil etmekte olan beş merkezi/yerel unsurdan bahsetmektedirler: 1)Batılı Teoriler Başarıldır 2) Batılı Uluslararası İlişkiler Teorileri Gramsciyan Manada Hegemonik Konumdadır 3) Batı dışında da Uluslararası İlişkiler Teorileri (teori öncesi ve/veya yarı teoriler de bu kapsamda değerlendirilmiştir) vardır ama pek bilinmemektedir 4) Batı Dışında Teorik Çalışmaları Engelleyen Yerel Yapılsa Sorunlar 5) Teoriler Batıda gelişmiştir; fakat bugün yaşanan ulusların Batı’ya yetişip onu yakalama sürecidir (Aktaran Mehmetçik, 2014: 255-260).

^{viii} Disiplinin merkez-çevre yapısında Türk özgün teorik katkısı potansiyeli için Aydınli ve Mathews “Türkiye Uluslararası İlişkiler Disiplininde Özgün Kuram Potansiyeli: Anadolu Ekolünü Oluşturmak Mümkün mü?” başlıklı yazılarında şunu söylemektedirler: “...içinde ‘yerel’ tecrübelerden kaynaklanan kuramların inşası yoluyla tamamen yeni kalıpların, anlayışların, analiz çatılarının arandığı ‘özgün’ bir kuramsallaştırma. Bu yerel tecrübeler ne basitçe son yüzyılın Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihine odaklanma anlamına, ne de ortaya çıkan kuramsal aktivitenin sadece Türkiye veya komşuları ile ilgili olduğu anlamına gelir. Kuramsallaştırmayı meydana getirebilecek Türkiye orijinli yerel tecrübeler, küresel ilişkilerdeki orta güçte kuvvetler, islamî demokrasiler, eski imparatorluklar, anarşik bölgelerdeki demokratikleşen ülkeler veya çok kültürlü uluslar gibi bağlamları kapsar. Türkiye’nin geçmişi ve gelecek görünüşünü açıklayan bu ve birçok başka kategori özgün kuramsallaştırma için değerli başlangıç noktaları sağlayabilir. Özgün kuramsallaştırma mevcut kuramsal soruları ve tartışmaları da içerebilir; fakat bunu yaparken aralarındaki boşlukları tespit etmeye odaklanmak ve mevcut kuramlar üzerine yenilerini inşa etmek için yerel tecrübeleri, tarihi ve bağlamları kullanmak özgün kuramsallaştırmanın gayesine uygun düşecektir. Sonuç olarak, buradaki özgün kuramsallaştırmadan kastedilen, merkez-kaynaklı kuramsallaştırmayı besleyen bağlam ve tecrübelerden farklı olanlara dayanan veya onları birleştiren kuramsallaştırmadır.” (Tercüme Mehmetçik, 2014: 252; orijinali Aydınli ve Mathews, 2008:172).

^{ix} Kritik vaka çalışmaları kuramın/genel kanının aksinin meydana geldiği en beklenmedik bağlamlara yoğunlaşmaktadır. Türkiye’yi kritik vaka olarak almış olan son dönem bir çalışma için bkz., Günay ve İşeri, 2016.

7. Kaynakça

Acharya, A. ve Buzan, B. (der.) (2010), *Non-Western International Relations Theory: Perspectives on and beyond Asia* (Batılı Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorileri: Asya ve Ötesinde Yaklaşımlar), Routledge, Oxon.

Aydın, M. ve Yazgan, K. (Kış 2013), “Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Akademisyenleri Eğitim: Araştırma ve Uluslararası Politika Anketi – 2011”, *Uluslararası İlişkiler*, 9 (36), 3-44.

Aydınlı, E. ve Biltekin, G. (2016), “Time to Quantify Turkey’s Foreign Affairs: Setting Quality Standards for a Maturing International Relations Discipline”, *International Studies Perspectives*, <http://dx.doi.org/10.1093/isp/ekv009> (Son Erişim tarihi 12.08.2016).

Aydınlı, E. ve Mathew J. (2008), “Periphery Theorising for a Truly Internationalised Discipline: Spinning IR Theory out of Anatolia”, *Review of International Studies*, 34(4), 693-712.

Aydınlı, E., Kurubaş, E. ve Özdemir, H. (2015). *Yöntem, Kuram, Komplo; Türk Uluslararası İlişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları*. Küre Yayınları, İstanbul.

Bilgin, P. (2005), “Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında Merkez-Çevre: Türkiye Nerede?”, *Uluslararası İlişkiler*, 2(6), 3-12.

Bilgin, P. ve Tanrisever, O. F. (2009), “A Telling Story of IR in the Periphery: Telling Turkey about the World, Telling the World about Turkey”, *Journal of International Relations and Development*, 12 (2), 174-179.

Cox, Robert W. (1981), “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, *Millennium - Journal of International Studies*, 10 (2), 126–155.

Gözen, R. (der.) (2014), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İletişim, İstanbul.

Griffiths, M., O’Callaghan T. ve C. Roach, S. (2008), *International Relations: The Key Concepts*, Routledge, London.

Günay, D. ve İşeri, E. (2016), “Unexpected Persistence Amidst Enlargement Stasis: Usages of Europe in Turkey’s Nuclear Energy Debate”, *South European Society and Politics*, 1-19. <http://dx.doi.org/10.1080/13608746.2016.1151128> (Son erişim 12.08.2016).

Hoffmann, S. (1977), “An American Social Science: International Relations” , *Daedalus*, 1: 41-60.

Holsti, K. J. (1985), *The Dividing Discipline: Hegemony and Diversity in International Theory*, Allen & Unwin, Winchester, MA.

Jarvis, D. ve Crawford, R.(ed.) (2001), *International Relations--still an American Social Science?: Toward Diversity in International Thought*, State University of New York Press, New York.

Mehmetçik, H. (2014), “Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Neden Batılı Olmayan bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Yok? Sorusuna Cevap Aramak”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (50): 243-258.

Osiander, A. (2001), “Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth, *International Organization*, 55(2): 251-287.

Rumelili, B. (Güz 2009), “Uluslararası İlişkiler Teorisinde Yerel-Görüşlülük ve Doğu’nun Özneselliği”, *Uluslararası İlişkiler*, 6 (23): 45-71.

Smith, S. (2000), “The Discipline of International Relations: Still an American Social Science?”, *The British Journal of Politics and International Relations*, 2(3): 374-402.

Somer, M. (2014), "Theory-Consuming or Theory-Producing?: Studying Turkey as a Theory-Developing Critical Case", *Turkish Studies*, 15 (4): 571-588.

Şatana, N. S. (2015), "Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem", *Uluslararası İlişkiler*, 12 (46): 11-33.

Teschke, B. (2003), *The Myth of 1648: Class, Geopolitics, and the Making of Modern International Relations*, Verso.

Turton, H. L. (2013), *The Sociology of a Diverse Discipline: International Relations, American Dominance and Pluralism*, Doktora tezi, Exeter University, İngiltere.

Ülman, B., Balta-Paker, E. ve Ağcan, M. A. (2011), "Uluslararası Fikri, Epistemolojik Yanılgı ve Eleştirel Gerçekliğin İmkânları", *Uluslararası İlişkiler*, 8 (30):15-41.

Waeber, O., (1998), "The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations", *International Organization*, 52 (4): 687-727.

Walt, S. M. (6.6.2011), "Is IR still 'an American Social Science?'", *Foreign Policy*, <http://foreignpolicy.com/2011/06/06/is-ir-still-an-american-social-science/> (Son erişim 12.08.2016).

Wight, M. (1960), "Why is There no International Theory?", *International Relations*, 2 (1): 35-48.

Yalçınkaya, A. ve Efeğil, E. (2009), "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitiminde ve Araştırmalarında Teorik ve Kavramsal Yaklaşım Temelinde Yabancılaşma Sorunu", *Gazi Akademik Bakış*, 3(5): 207-230.

"Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi" Paneli Tutanakları, ODTÜ, Komşuluk, Geçmiş, Bugün ve Gelecek Konferansı (30 Haziran 2005) (Yaz 2005) *Uluslararası İlişkiler*, 2 (6):131-147.